

การควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของกรมปศุสัตว์

โดย น.สพ.เจษฎา กองแหะ

โรค พิษสุนัขบ้าเป็นโรคติดต่อจากสัตว์สู่คน (zoonoses) ที่มีอันตรายร้ายแรงและยังคงเป็นปัญหาทางสาธารณสุขอีกโรคหนึ่ง ในแต่ละปียังมียกเสียชีวิตจากโรคนี้เป็นจำนวนไม่น้อย อย่างไรก็ตามโรคนี้ในคนสามารถควบคุมป้องกันได้ ถ้าสามารถควบคุมโรคไม่ให้เกิดในสัตว์ จากการที่พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535 กำหนดให้กรมปศุสัตว์มีหน้าที่รับผิดชอบการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ ดังนั้นกรมปศุสัตว์จึงมีหน้าที่โดยตรงในการดำเนินการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์และได้ดำเนินโครงการและมาตรการต่างๆ เพื่อเป็นการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- เพื่อควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ให้ลดลงและหมดไปในที่สุด ซึ่งจะส่งผลให้คนและสัตว์ปลอดภัยไม่เสียชีวิตจากโรคนี้
- ควบคุมจำนวนสุนัขซึ่งเป็นพาหะที่สำคัญของโรคให้อยู่ในจำนวนที่เหมาะสมเพื่อเป็นการง่ายและสะดวกต่อการควบคุมโรค
- ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนรับผิดชอบ และตระหนักถึงหน้าที่ของเจ้าของสัตว์และสร้างจิตสำนึกแก่เจ้าของสุนัข ให้มีสุนัขไว้ในครอบครองในจำนวนที่พอจะเลี้ยงดูได้ สามารถจัดการให้ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าอย่างค่อเนื่องตามเงื่อนไขของกฎหมายไม่ปล่อยให้สุนัขจรจัด ซึ่งเป็นปัญหาของสังคมและพาหะของโรคภัย
- สร้างพื้นที่ปลอดโรคและประกาศเขตปลอดโรคตามหลักเกณฑ์ขององค์การอนามัยโรค และประกาศเป็น

พื้นที่ปลอดโรคตามกฎหมายและขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถเป็นพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า

มาตรการหลักในการดำเนินงาน

- สร้างภูมิคุ้มกันโรคให้ได้ 80 %
- ควบคุมจำนวนสุนัข
- ประชาสัมพันธ์

วิธีการดำเนินการ

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการควบคุมโรค

เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่มีส่วนร่วมในการวางแผนการควบคุมโรค ให้ชุมชนและประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการควบคุมโรคโดยกรมปศุสัตว์ให้การสนับสนุนเจ้าหน้าที่และงบประมาณตามความเหมาะสม

2. กิจกรรมการสร้างและประเมินศักยภาพอาสาสมัคร

เพื่อสร้างบุคลากรประจำหมู่บ้านให้ทำหน้าที่ช่วยสัตว์แพทย์ ดำเนินงานด้าน ฉีดวัคซีน ฉีดยาคุมกำเนิด เผ่าระวังโรคให้คำแนะนำหรือจัดการ โดยการประสานงานให้มีการส่งหัวสัตว์ตรวจวินิจฉัย เป็นตัวแทนเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ ในการประสานเรื่องโรคพิษสุนัขบ้าและการคุมกำเนิดสุนัขประจำหมู่บ้านรวมทั้งการประชาสัมพันธ์ต่างๆ

วิธีปฏิบัติ

- ให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบประสานงานกับศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีในการจัดหลักสูตรและเป็นวิทยากรโดยเน้นความรู้ในเรื่องโรค ความรุนแรงของโรค การควบคุมโรค การฉีดวัคซีนที่ถูกต้องและการฉีดยาคุมกำเนิดในช่วงเวลาที่เหมาะสม

- ประเมินศักยภาพอาสาสมัครที่มีผู้เดิมว่ามีความรู้และเข้าใจที่ถูกต้อง มีความรับผิดชอบ

- จัดทำทำเนียบหรือบัญชีรวมทั้งบัตรประจำตัวของอาสาแต่ละอำเภอ

สิ่งสนับสนุน

- คู่มือเรื่องโรคพิษสุนัขบ้าสำหรับอาสาฯ

3. กิจกรรมการสำรวจสุนัข

เพื่อทราบจำนวนที่แท้จริงของสุนัขแต่ละหมู่บ้านเพื่อใช้ในการวางแผนการจัดทำงบประมาณแผนปฏิบัติงานต่างๆ กิจกรรมของโครงการฯ รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ

4. กิจกรรมการประชาสัมพันธ์

เพื่อปลูกฝังและสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนทั่วไป กระหนักถึงความรุนแรงของโรคพิษสุนัขบ้า ทำให้เกิดจิตสำนึกที่จะดูแลและรับผิดชอบสุนัขในครอบครอง การควบคุมจำนวน การฉีดวัคซีน วิธีปฏิบัติกรณีเมื่อมีผู้สัมผัสโรค โดยเน้นกลุ่มนักเรียนระดับประถมศึกษา ประชาชนในกลุ่มเสี่ยงรวมทั้งให้ประชาชนให้ความร่วมมือแก่ทางราชการในการควบคุมโรค

วิธีปฏิบัติ

- ใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่

- ประสานกับโรงเรียน สถาบันการศึกษา วัด พุทธสถาน ทหาร กลุ่มบุคคล

- ให้อาสาสมัครกรมปศุสัตว์และอ.บ.ค. ช่วยประชาสัมพันธ์

สิ่งสนับสนุน

- ส่วนกลางจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น แผ่นพับ แลบบร็อช คู่มือโรคพิษสุนัขบ้า ไปสตอร์และชุดนิทรรศการ

- ส่วนกลางพิจารณาจัดสรรงบประมาณ

5. กิจกรรมการจัดหาวัคซีน

เพื่อให้มีวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเพียงพอที่จะฉีดสุนัขให้ได้อย่างน้อย 80% ของจำนวนสุนัขในพื้นที่

5.1 วัคซีนที่จัดซื้อโดยงบประมาณกรมปศุสัตว์นำไปฉีดโดยไม่คิดค่าบริการในพื้นที่เป้าหมายและใช้ในการควบคุมโรคกรณีเกิดโรค

5.2 วัคซีนที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดหรือหน่วยงานอื่นจัดหาได้แก่วัคซีนจากองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยาหรือจากภาคเอกชน

6. กิจกรรมสร้างภูมิคุ้มกันโรค

เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรคพิษสุนัขบ้าให้แก่สุนัขให้ได้อย่างน้อย 80% ของจำนวนสุนัขในพื้นที่ โดยภาพรวมทั้งประเทศต้องฉีดให้ได้ประมาณ 4 ล้านตัว

6.1 วัคซีนที่กรมปศุสัตว์จัดสรร (ไม่เสียค่าธรรมเนียม)

6.2 วัคซีนที่หน่วยงานปศุสัตว์และหน่วยงานอื่นๆ จัดหา(เจ้าของสุนัขต้องเสียหรือไม่เสียค่า

ธรรมเนียมแล้วแต่นโยบายของผู้จัดหาวัคซีน) ได้แก่ วัคซีนจากสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดจัดหาเพิ่มเติมจากองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล หน่วยงานกระทรวงสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา

6.3 วัคซีนจากคลินิกเอกชนให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ประสานงานกับสถานพยาบาลสัตว์ในพื้นที่ทั้งของรัฐและเอกชนเพื่อรวบรวมเป็นผล

การฉีดวัคซีนในภาพรวมของอำเภอและจังหวัดนั้นๆ

7. กิจกรรมควบคุมจำนวนสุนัข

7.1 ควบคุมจำนวนสุนัขเพศเมียชั่วคราวโดยการฉีดยาคุมกำเนิดเพื่อรอการทำหมันถาวร

7.2 ควบคุมจำนวนสุนัขทั้งเพศผู้และเพศเมียโดยการผ่าตัดทำหมัน

วิธีปฏิบัติ

- สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดโดยนายสัตวแพทย์รับผิดชอบในการฝึกอบรมทวนเทคนิคการผ่าตัดทำหมันทั้งเพศผู้และเพศเมียให้แก่เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ตรวจสอบการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ และต่อเนื่อง

- ให้นำหน่วยผ่าตัดทำหมันเคลื่อนที่ของจังหวัด ที่ กรมปศุสัตว์สั่งให้จัดตั้งขึ้น

8. กิจกรรมเฝ้าระวังโรค

- เพื่อสอบสวนหาคนและสัตว์ที่สัมผัสโรคโดยการ ให้อำเภอไปรับการฉีดวัคซีนและซีรัมเมื่อผลตรวจเป็นบวก
- เพื่อทราบอุบัติการณ์ของโรคในพื้นที่และจะได้ ดำเนินการแก้ไขที่จุดเกิดโรคได้ทันทางที่ทั้งในคนและสัตว์ ที่อยู่ในรัศมีของการเกิดโรค
- เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของ โครงการฯ

วิธีปฏิบัติ

จังหวัดประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงความ สำคัญของการส่งซากสัตว์ที่สงสัยไปตรวจยังห้องปฏิบัติการ ที่ใกล้ที่สุดเพื่อการเฝ้าระวังเชิงรุกในพื้นที่ที่ปลอดโรคพิษสุนัข บ้า ควรจะส่งซากสัตว์ไม่ว่าจะตายด้วยเหตุผลใดก็ตามหรือ สุนัขตรวจสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอื่นๆ เช่น หนู กระรอก ค้างคาว เป็นต้น ไปตรวจยังห้องปฏิบัติการเมื่อได้รับรายงานพบเชื้อ โรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่ ให้เจ้าหน้าที่รับเข้าไปดำเนินการ ควบคุมโรคโดยเร็ว โดยการเข้าไปสอบสวนโรค รายงาน กรมปศุสัตว์ตามแบบรายงานสอบสวนสาเหตุและระบาดวิทยา ของโรคพิษสุนัขบ้า ทำการฉีดวัคซีนรอบจุดเกิดโรค (ring vaccination) ประสานฝ่ายสาธารณสุขให้ดำเนินการกับ ผู้สัมผัสโรค แจกอบค.และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ทราบ สถานการณ์โรคในพื้นที่ กรมปศุสัตว์จัดสรรงบประมาณ ดำเนินการหมวดค่าตอบแทนให้สัตวแพทย์และสัตวแพทย์เพิ่มเติมให้แก่ สำนักสัตวศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด เพื่อใช้ในการส่งซากสัตว์ที่สงสัยไปตรวจยังห้องปฏิบัติการ ที่ใกล้ที่สุด โดยเบิกจ่าย จากหมวดค่าตอบแทนให้สัตวแพทย์และสัตวแพทย์เฉลี่ยตัวอย่างละ 100 บาท (เฉพาะหัวที่สงสัยว่าจะเป็นโรค เท่านั้น)

9. กิจกรรมการตรวจวินิจฉัยโรคพิษสุนัขบ้า

เป็นการขยายการบริการ ไปสู่ภูมิภาคเพื่อความสะดวก และรวดเร็ว ในการตรวจวินิจฉัยโรคได้ทันต่อเหตุการณ์ รวมทั้ง เป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการส่งซากสัตว์ ตรวจ เป็นการบังคับให้ผู้ถูกกักต้อนไปรับการฉีดวัคซีน ถ้าผลตรวจออกมาเป็นบวก เนื่องจากบางครั้งผู้ถูกกักจะสรุป เองว่าไม่ต้องฉีด เพราะเป็นสุนัข ที่เลี้ยงเองหรือที่คุ้นเคย

วิธีปฏิบัติ

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการ สัตวแพทย์ประจำภาค สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดที่มีหน่วย วินิจฉัยโรคตั้งอยู่ ทำการตรวจวินิจฉัยโรคพิษสุนัขบ้าจาก ตัวอย่างส่งตรวจแล้วรีบแจ้งผลไม่ว่าจะเป็นผลบวกหรือผลลบ การแจ้งผลบวกให้แจ้งผู้ส่งและแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นแหล่งที่มาของตัวอย่างส่งตรวจ เพื่อให้เจ้าหน้าที่รับเข้า ไปควบคุมโรค

10. การบังคับใช้กฎหมาย

ใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการควบคุมสุนัขที่มีอยู่ หลายฉบับ ได้แก่ พ.ร.บ.การสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พ.ร.บ. โรค ติดต่อง พ.ศ. 2523 (บทเฉพาะกาล) ประมวลกฎหมายแพ่งและ พณิชย์มาตรา 433 พ.ร.บ.โรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ซึ่งมีการ ปรับปรุงแก้ไขใหม่ และพ.ร.บ.โรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535 นำมาบังคับใช้ เพื่อช่วยในการควบคุมโรค

11. การจดทะเบียนสุนัข

สำหรับในบางพื้นที่ เริ่มต้นด้วยการให้อาสาสมัครทำ ระเบียนสุนัขในหมู่บ้านเพื่อพัฒนาเป็นการจดทะเบียนใน โอกาสต่อไป สุนัขที่มีเจ้าของที่สามารถเสียค่าใช้จ่ายได้ควร มีการฝังไมโครชิพเพื่อให้เจ้าของมีความรับผิดชอบต่อสุนัข ที่เลี้ยง ทั้งนี้การทำทะเบียนสุนัข จดทะเบียนหรือฝังไมโครชิพ ควรมีการบันทึกข้อมูลในฐานข้อมูลเดียวกันเพื่อเป็นแนว ทางในการสำรวจประชากรสุนัข กรุงเทพมหานครได้เริ่มมี การออกกระเบื้องกรุงเทพมหานครว่าด้วยการควบคุมการเลี้ยง หรือปล่อยสุนัข พ.ศ. 2545 และข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง การควบคุมการเลี้ยงสัตว์ พ.ศ. 2545 ในบางพื้นที่จึงอาจ มีการพิจารณาออกกระเบื้องเพื่อใช้ในพื้นที่ต่อไป

12. การสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า

อย่างน้อย 1 ตำบลในทุกอำเภอ

พื้นที่ดำเนินการ

76 จังหวัดทั่วประเทศ สำหรับสำนักงานปศุสัตว์ จังหวัด กรุงเทพมหานคร สำนักงานสัตวศาสตร์และสุขอนามัย สัตว์ที่ 1 จะจัดสรรวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงานบางส่วนให้ และสามารถเบิกจ่ายจากส่วนกลางตามเหตุผลและความ จำเป็น ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่กรุงเทพมหานครมีงบประมาณ ดำเนินการ จากกองสัตวแพทย์สาธารณสุข สำนักสุขอนามัย กรุงเทพมหานครอยู่แล้ว

รายงานสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทยปี 2547

(1 มกราคม 2547 - ธันวาคม 2547)

จำนวนสัตว์ที่ส่งตรวจ	1,634	ตัว
จำนวนพบเชื้อ	335	ตัว
คิดเป็นร้อยละ	20.50	เปอร์เซ็นต์
จำนวนผู้เสียชีวิต	19	คน

ข้อมูล : กลุ่มโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน
สำนักควบคุมป้องกันและบำบัดโรคสัตว์

* สามารถหาข้อมูลเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภัยอันตรายจากพิษสุนัขบ้าเพิ่มเติมได้ที่ www.dld.go.th/niah

จดหมายข่าวสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

ISSN 1685-2206

วัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่วิชาการด้านสุขภาพสัตว์โดยเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนข่าวสารวิชาการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาด้านสุขภาพสัตว์และการเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านสุขภาพสัตว์

เจ้าของ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เกษตรกลาง เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0-2579-8908-14 โทรสาร. 0-2579-8918-19

ที่ปรึกษา สัตวแพทย์หญิงฉวีวรรณ เลี้ยววิจักขณ์ รองอธิบดีกรมปศุสัตว์
นายสัตวแพทย์นิมิตร ไตรวนาธรรม ผู้อำนวยการสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์
ผู้อำนวยการศูนย์อ้างอิงโรคปากและเท้าเปื่อยภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

กองบรรณาธิการ	นายสัตวแพทย์นพพร ศราพันธ์ สัตวแพทย์หญิงสุภาพร อังพานิช นายสมชาย ข่างทอง	นายสัตวแพทย์สมชัย เจียมพิทยานุวัฒน์ นายสัตวแพทย์สุทธิศักดิ์ บุญเลิศ สัตวแพทย์หญิงณัฏฐา ทัดติยพงษ์	นางสาวปิยะวรรณ เกตุพันธ์ นางสาวเนาวรัตน์ บุญศาสตร์ นายอุกฤษฏ์ จันทร์ละครารุ
---------------	---	---	---

จัดพิมพ์และเผยแพร่ ส่วนบริหารจัดการสุขภาพสัตว์ กำหนดออก ปีละ 6 ฉบับ ทุกๆ 2 เดือน ฉบับละ 1,200 ชุด
สำนักงาน ส่วนบริหารจัดการสุขภาพสัตว์ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
กรมปศุสัตว์ จตุจักร กทม. 10900
ที่ โทร 0609/พิเศษ

ในราชการกรมปศุสัตว์

ชำระค่าฝากส่งเป็นรายเดือน
ใบอนุญาตที่ 1/2521
ไพรม์นิสโทรเลขราชนาวี